

POLICYSOLUTIONS

Bíró Nagy András - Boros Tamás –Varga Áron

A szélsőjobboldal Magyarországon

**A Policy Solutions politikai elemzése
a Friedrich Ebert Alapítvány számára**

2012. április

Tartalomjegyzék

1. A szélsőjobboldal megerősödésének okai Magyarországon.....	3
1.1. A szélsőjobboldal megerősödésének keresleti okai	3
1.2. A szélsőjobb megerősödésének kínálati okai	6
2. A Jobbik által képviselt ügyek	9
2.1. Antikommunizmus.....	10
2.2. Rendpártiság	11
2.3. Cigánykérdés	11
2.4. Elitellenesség.....	12
2.5. Nacionalizmus	13
2.6. Vallásosság.....	14
2.7. Baloldali gazdaságpolitika	15
2.8. Globalizáció-ellenesség.....	15
2.9. Euroszkepticizmus.....	16
3. Kik a Jobbik szavazói?	18
4. A Jobbik hatása a többi politikai erőre	22
4.1. A Jobbik hatása a Fidesz politikájára.....	22
4.2. A Jobbik hatása az MSZP politikájára	25
4.3. A Jobbik hatása az LMP politikájára	26
5. A szélsőjobboldal a médiában.....	27
5.1. Hogyan kezeli a média a szélsőjobboldalt Magyarországon?.....	27
5.2. Hogyan jelenik meg a szélsőjobboldal a mainstream médiában?.....	28
5.3. A szélsőjobb alternatív médiája	32

1. A szélsőjobboldal megerősödésének okai Magyarországon

A Jobboldali Ifjúsági Közösségből 2003-ban párttá alakult szélsőjobboldali Jobbik támogatottsága a 2006-os választásokon még mindössze 2,2% volt,¹ de népszerűsége ezt követően ugrásszerű növekedésnek indult. Az igazi áttörésre 2007-ig kellett várni, ekkor alakult meg ugyanis a Jobbiknak általános ismertséget hozó Magyar Gárda. A 2009-es európai parlamenti választáson a Jobbik végül 14,77%-ot ért el, ami jelentősen felülmúlta a várakozásokat és a közvélemény-kutatási eredményeket is. 2010-ben a párt még tovább tudta növelni támogatottságát, az országgyűlési választásokon elért 16,67%-os eredményükkel a Magyar Parlament harmadik legerősebb pártjává váltak.

Az 1989-90-es rendszerváltás óta nem volt arra példa, hogy egy párt „szinte a semmiből 15 százalékos középpárttá küzdje fel magát.”² Ráadásul ez az erő a magyar politikában páratlan radikalizmusával, sok esetben nyíltan rasszista és antiszemita retorikájával és a politikai életben addig tabuként kezelt kérdések kinyitásával nem csak megjelent a színpadon, hanem komoly hatást gyakorolt a többi parlamenti pártra is. Ebben a fejezetben arra keressük a választ, mi okozhatta a Jobbik példátlan méretű előretörését, mitől erősödött meg a radikalizmus iránti igény az országban. Axiómának tekintjük, hogy a párt támogatottságának növekedésében ugyanúgy szerepe van „keresleti” (társadalmi attitűdök, a baloldal hitelességvesztése, kisebb mértékben a gazdasági válság), mint „kínálati” (a Jobbik kommunikációja, szervezeti felépítése) okoknak. Ezeket egymástól különválasztva értékeljük.

I.1. A szélsőjobboldal megerősödésének keresleti okai

A szélsőséges erők iránti kereslet megerősödésének négy alapvető okát érdemes megemlíteni:

Radikalizmusra fogékony társadalom

Egy 2012-ben végzett kutatás³ azt mutatja, hogy Magyarországon létezik egy valódi kereslet a választók „piacán” egy szélsőjobboldali eszméket hirdető pártra. E választói csoport ugyanakkor nem esik teljes egészében egybe a Jobbik támogatóinak halmazával, részben azért, mert más pártok szavazói között található, részben pedig azért, mert nem vesznek részt a választásokon. Ugyanakkor e választói kör könnyebben „elcsábítható” a szélsőjobboldal számára. E társadalmi csoport attitűdjei az előítéletesség, a rendszerellenesség, az erős jobboldali értékorientáció és a félelem vagy pesszimizmus jelenségével írhatók le. A kutatás szerint Magyarországon meglepően magas, 48 százalékos a

¹ A MIÉP-pel közösen indulva, forrás: http://www.valasztas.hu/parval2006/hu/09/9_0.html

² Karácsony Gergely-Róna Dániel (2010): A Jobbik titka. In: Politikatudományi Szemle, 2010/1

³ http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/fes_derex_20120229.pdf

16 év feletti lakosságból azok aránya, akiket szélsőségesen előítéletesnek nevezhetünk. Az ilyen választóknak komoly fenntartásaik vannak a kisebbségekkel – elsősorban a cigánysággal – és a (szegényebb országból származó) bevándorlókkal szemben, továbbá korlátoznák a homoszexuálisok jogait is. A rendszerellenesség, a magyar demokrácia, a piacgazdaság és az Európai Unió intézményrendszerének elutasítása 34%-os, az erősen jobboldali értékorientáció pedig 43 százalékos a 16 év feletti körében. Emellett jelentősen erősödött a szélsőjobboldalnak szintén kedvező „félelmi” tényező is, illetve a jelenlegi étellel való elégedetlenség, amely a felmérés szerint a magyarok 27 százalékára jellemző. A radikalizmus iránti igény már a krízis előtt is megvolt a társadalomban, így nem csak aktuális politikai és gazdasági, hanem mélyebben gyökerező kulturális okai is vannak a Jobbik erősödésének.

Gazdasági és társadalmi krízis

A hárommillió Kelet-Magyarország lemaradása az elmúlt tíz évben tovább nőtt az ország többi régióihoz viszonyítva. A többi országrészhez képest lassabb volt a GDP-növekedés, nem nőtt a foglalkoztatás, a munkanélküliségi ráta stabilan alacsonyabb volt az országos átlagnál, ahogyan a születéskori várható élettartam is.⁴ A gazdasági világválság természetesen tovább rontotta az amúgy sem megnyugtató körülményeket. Ez pedig lehetőséget adott a Jobbiknak arra, hogy megszólítsa azt a szavazóréteget, amelyet érzékenyen érintett a gazdasági válság, a megoldatlan etnikai és szociális feszültségek, és gyors, azonnali megoldásokat kerestek. Egyértelműen kudarcot vallott a rendszerváltás után megnövekedett mélyszegénység felszámolása, és amikor az alsó-középosztály létbiztonsága veszélybe került, felerősödtek a társadalmi konfliktusok és az erőforrásokért folytatott harcok - elsősorban a cigány és nem cigány lakosság között. Fontos kiemelni, hogy a 2002 és 2010 közötti időszak liberális hozzáállása a rendszertől távol állt a magyar lakosság rendpárti elvárásaitól, így megerősödött egy államtól független rendvédelmi erő iránti igény. A gazdasági és társadalmi krízis nem magyarázza a szélsőjobboldal politikai áttörését, de a Jobbik 2010-2011-es továbberősödésének egyik okaként kezelhető.

Csalódás a teljes politikai elitben

A szélsőségesek malmára hajtotta a vizet az elmúlt húsz évvel kapcsolatos általános társadalmi elégedetlenség és a politikai elitből való nagyfokú kiábrándulás is. Az elmúlt húsz év a társadalom jelentős része számára nem váltotta be a rendszerváltáskor a demokratikus rendszerhez fűzött reményeket. A 2006 és 2010 közötti általános életszínvonal-csökkenés tetőpontját pedig a 2008-ban kirobbant világgazdasági válság jelentette. Ez nemcsak a baloldali gazdaságpolitikára – ami jobboldali önmeghatározása ellenére a magyar szélsőjobboldal egyik fontos jellemzője⁵ – teremtette meg az igényt, de arra a típusú „anti-establishment” politikára is, amely a Jobbik identitásának alapján képezi.

⁴ Forrás: KSH (2002-2012)

⁵ Bíró Nagy-Róna (2011): Tudatos radikalizmus. In: Láncki András (szerk.): Nemzet és radikalizmus.

A baloldal összeomlása

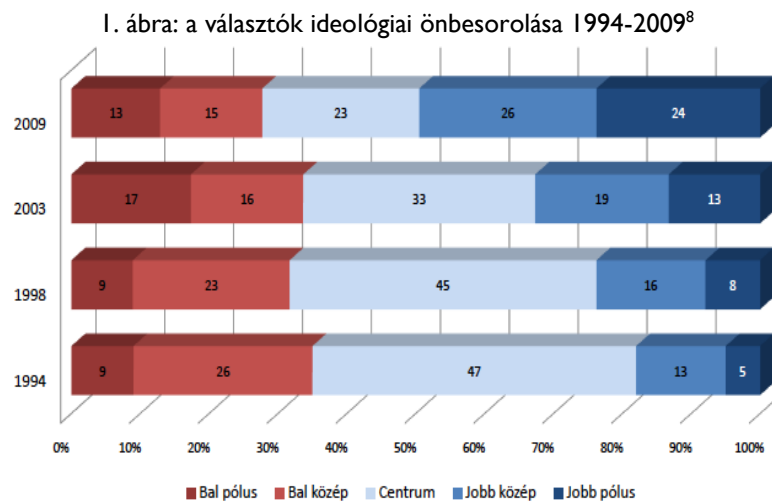
2006 és 2010 között gyökeres átalakulás ment végbe a magyar pártrendszerben. A Fidesz 1993-1994-es mélyrepülését követően az MSZP 2006-2010-es népszerűség-csökkenése számít a rendszerváltás utáni idők legjelentősebb népszerűség-visszaesésnek.⁶ A kormányzó szocialista párt támogatottsága négy év alatt 43%-ról kevesebb mint a felére, 19,3%-ra esett vissza.⁷ A szocialisták népszerűségvesztésének okai között szerepelt a választási ígéretekkel ellentétes kormányzás – gyakorlatilag a ciklus teljes egészében megszorítások voltak napirenden –, a korrupciós ügyek állandósulása a politika napirendjén, emellett a Gyurcsány Ferenc miniszterelnök körül kialakult negatív véleményklíma és a sikertelen reformok is hozzájárultak az MSZP meggyengüléséhez. Mindezek következtében a megszorításokat átélő, a szocialisták kormányzásában csalódott választók egy része - mivel a parlamenti pártoktól nem kaptak válaszokat problémáikra – a szélsőségesek felé fordult.

Jobbra tolódott társadalom

Mindezekkel egy időben megfigyelhető, hogy erős jobbratolódás indult meg a magyar választók ideológiai önbesorolására vonatkoztatva. Míg 1994-ben csak a magyarok egyötöde vallotta magát jobboldali elkötelezettségűnek, 2009-re ez az arány pontosan a lakosság 50%-át tette ki. Ráadásul a magyarok 24 százaléka nem is jobbközépnek, hanem kifejezetten jobboldalinak tartja magát. Mindebben nyilvánvalóan szerepet játszott az MSZP és a magyar baloldal összeomlása és fent említett népszerűségvesztése is, ugyanakkor a Fidesz hatékony identitásépítése is. A polgári körök, a jobboldali sajtó és sok esetben a Fidesz politikusai nem csupán jobboldali, hanem sok esetben ennél radikálisabb ideológiával és érvrendszerrel vértették fel a szavazókat.

⁶ Beck-Bíró Nagy-Róna (2010): Szabadesésben. Az MSZP 2006-2010 közötti népszerűségvesztésének napirendi magyarázatai. Enyedi Zsolt, Szabó Andrea és Tardos Róbert (szerk.): Új képlet. Választások Magyarországon, 2010. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 2011, 193-216. p

⁷http://hu.wikipedia.org/wiki/2010-es_magyarorsz%C3%A1gi_orsz%C3%A1gy%C5%B1l%C3%A9si_v%C3%A1laszt%C3%A1s

I.2. A szélsőjobb megerősödésének kínálati okai

A Jobbik a MIÉP-pel való 2006-os szakítást követően erőltetett szervezetfejlesztésbe kezdett. Az ehhez szükséges anyagi források eredete homályos, amely nemcsak a szabálytalan gazdálkodás lehetőségét vetette fel,⁹ de táptalajt adott olyan feltételek megjelenéséhez is, amelyek szerint a Jobbikot Iránból¹⁰ vagy Oroszországból¹¹ segíthetik. Bármilyen forrásból is építkezett a mozgalom, 2009-re csaknem 400 alapszervezete és 3000 tagja, 2010-re pedig 800 alapszervezete és több mint 10 ezer tagja volt.¹² A szervezetépítés sikere főként a Magyar Gárdának és a rendkívüli számú – csak 2009-ben több mint 1000 ilyen rendezvényt tartott a párt – és fokozott érdeklődéssel kísért lakossági fórumnak köszönhető.

A Magyar Gárda 2007-es megalapítására külön is érdemes kitérni, mint a siker receptjére. A félkatonai szervezet arra hivatott reflektálni, hogy a 2006 és 2010 közötti ciklusban fokozatosan csökkent az emberek szubjektív biztonságérzete. Ez a jelenség elsősorban a médiának köszönhető, hiszen a bűncselekmények száma a Gárda megalapítását megelőzően csaknem tíz évig folyamatosan csökkent.¹³ A Magyar Gárda megalakítása és a szervezet körül kialakult jogi csatározás ráadásul folyamatosan és igen komoly súllyal tartotta a média napirendjén a Jobbik számára fontos ügyeket.¹⁴ Ennek köszönhető elsősorban tehát az, hogy a Jobbik valóban kemény és radikális megoldásokat kínáló pártként tudott megjelenni a médiában, ami vonzó lehetett a 2006 és 2010 közötti parlamenti pártokból kiábrándult szavazótábor számára.

⁸ Forrás: http://baloldali.hu/hir/osszetarto_magyarorszag

⁹ <http://www.origo.hu/itthon/20100121-a-jobbik-penzugyi-beszamoloi-2004-es-2008-kozott.html>

¹⁰ http://www.youtube.com/watch?v=Bus2_VWhz56M

¹¹ http://magyarinfo.blog.hu/2010/03/04/lobbik_orszozagert_mozgalom_1

¹² Bíró Nagy-Róna (2011): Tudatos radikalizmus. In: Láncki András (szerk.): Nemzet és radikalizmus.

¹³ <http://www.jogiforum.hu/hirek/23816> és

http://hirszerzo.hu/hirek/2009/2/10/97193_miert_felunk_kevesebb_az_eroszakos_tamadas_

¹⁴ Karácsony-Róna (2010): A Jobbik titka. In: Politikatudományi Szemle, 2010/1

I. táblázat: A Jobbik reakciója a legrelevánsabb politikai ügyekre

Probléma	A Jobbik reakciója
2006-os rendőri visszaélések, demokrácia-deficit a kormány részéről	Morvai Krisztina elindítása a párt EP-listavezetőjeként
Az emberek szubjektív biztonságérzetének csökkenése	Éles rendpárti retorika, cigányellenesség, „cigánybűnözés” elleni fellépés ígérete, Magyar Gárda
Korrupciós ügyek folyamatos napirendi jelenléte	„Politikusbűnözés” emlegetése, „Húsz évet a húsz évért” kampány
Szociális problémák, gazdasági világválság kirobbanása, munkanélküliség	Jobboldali párt baloldali gazdaságpolitikával, multi- és bankellenesség, bűnbakkeresés, globalizációkritika
A MIÉP amortizálása, radikális szavazók párt nélkül maradnak	Klasszikus nacionalista-szélsőjobboldali témák átvétele, Trianoni határok, antiszemitizmus
Az MSZP népszerűtlensége, a baloldali szavazók lemorzsolódása	Fő ellenségkép az MSZP lesz, antikommunista retorika
Az Európai Unió országainak pénzügyi válsága, az EU relatív gazdasági meggyengülése	Markáns EU-ellenesség, kilépés szorgalmazása az Unióból

A Jobbik ráadásul 2008 és 2010 között saját szempontjából rendkívül hatékonyan érzett rá a legfontosabb politikai ügyekre is (lásd I. táblázat). A 2006. októberi utcai zavargásokat követően például azt a Morvai Krisztinát tette meg európai parlamenti listavezetőnek, aki Gaudi-Nagy Tamás mellett¹⁵ a tüntetők „jogvédőjeként” turnézta végig a hazai médiát. Általánosságban is elmondható azonban, hogy a Jobbik egyértelmű üzeneteket fogalmazott meg a magyar közélet legfontosabb témáira reagálva. A 2009-2010-ben folyamatosan a napirend meghatározó témáját adó korrupciós ügyekre a Jobbik adta a legmarkánsabb választ az akkori ellenzék pártjai közül: a 2010-es országgyűlési választásokon például az egész rendszerváltás utáni politikai elitet elmarasztaló „Húsz évet a húsz évért” kampánnyal¹⁶ reagált, de állandó toposzává vált a szélsőjobboldali pártok a „politikusbűnözés” fogalma is.¹⁷

Komoly jelentőséget tulajdoníthatunk annak is, hogy a Jobbik átvette a csökkenő, végül jelentéktelen támogatottságúvá váló MIÉP legfontosabb üzeneteit is, főképp az antiszemitizmus és a trianoni határok revíziója ügyében. Ezek a magyar szélsőjobbnak a rendszerváltás óta meghatározó témái, ugyanakkor a Jobbik „fiatalos köntösbe” csomagolta őket, és a MIÉP-hez képest hátrébb is szorította retorikájában. A Jobbiknál sokkal meghatározóbb volt ugyanis a szociális problémákra, a munkanélkülségre, a globalizáció negatív hatásaira és a már említett korrupcióellenességre adott retorikai válasz. A „felmerülő probléma – radikális válasz” kommunikációja a Jobbik politikájában természetesen a 2010-es választások után is megmaradt. A Magyarország és az Európai Unió közötti 2011-ben

¹⁵ Gaudi Nagy Tamás 2010-ben vált a Jobbik képviselőjelöltjévé, majd a párt országgyűlési képviselőjévé.

¹⁶ <http://www.vonagabor.hu/content/20-%C3%A9vet-20-%C3%A9v-%C3%A9rt>

¹⁷ <http://www.jobbik.hu/rovatok/politikusbunozes>

kezdődött pénzügyi-jogi konfliktusban¹⁸ ugyanis a Jobbik ráerősített a Fidesz euroskeptikus üzeneteire. 2012 elejére a Jobbik már saját állandó jelzőjévé avatta az „EU-ellenes erő” kifejezést, január közepén pedig az Európai Bizottság magyarországi képviselője előtt égetett uniós zászlót a párt néhány prominense.¹⁹

A legnagyobb áttörést a Jobbik szempontjából azonban nem a fenti események hozták, hanem a cigányság elleni, korábban is meglévő előítéletek szítása,²⁰ a téma legfontosabb politikai ügyé tétele. A Jobbik ugyanis 2009-ben azzal alapozta meg támogatottságának növekedését, hogy politikai mottójává tette a „cigánybűnözés” elleni fellépést. Mindez nem lett volna sikeres anélkül, hogy a mainstream médiában is állandó, sőt, meghatározó témává ne váltak volna²¹ 2008-2009-ben a cigánysággal kapcsolatos konfliktusok. Ez a folyamat a 2006-os olaszliszakai gyilkossággal kezdődött, 2007-ben a Magyar Gárda megalapításával folytatódott, de 2009-ben a miskolci rendőrkapitány cigányellenes kijelentései, a ferencvárosi időközi választás, (fordított előjellel) a cigánygyilkosságok rasszista indíttatású és példa nélkülű bűncselekmény-sorozata és a 2009-es EP választás is azt okozta, hogy a „cigány-magyar” konfliktusok a média legfontosabb témájává váltak a vizsgált időszakban.

A téma felértékelődése azt a látszatot keltette, hogy kizárólag a Jobbik foglalkozik Magyarország egyik legfontosabb, konfliktusos politikai ügyével. Ezt a képzetet erősítette, hogy a magyar pártok között nem alakult ki konstruktív vita a cigányság integrációjával kapcsolatban, a témára adott válaszok ugyanis megrekedtek a bűnbakképzés és az antirasszizmus szintjén.²² Előbbit pedig a Jobbik markánsabban képviselte a Fidesznél, míg a baloldal álláspontja nem annyira a probléma megvitatását és a szélsőjobb érveinek legyőzését szolgálta, mint a Jobbik és az általa képviselt eszmék – mint a választási eredményekből kiderül, eredménytelen – általánosságokban megnyilvánuló és politikai célzatú elítélését.

¹⁸ Ennek legmarkánsabb megnyilvánulása a 2012 elején Magyarország ellen indított három köteleességszegési eljárás. Bővebben: <http://hvg.hu/cimke/k%C3%B6telezetts%C3%A9gszeg%C3%A9si+elj%C3%A1r%C3%A1s>

¹⁹ http://atv.hu/cikk/20120114_tuntetesek?source=hirkereso

²⁰ http://www.hirszerto.hu/cikk.ellenertes_a_ciganyokkal_szemben_-_felmeres.97740.html

²¹ A médiában megjelenő cigánysággal kapcsolatos ügyek jelentőségéről bővebben lásd a Medián omnibusz-adatait, idézi: Karácsony-Róna (2010)

²² http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemezsek/Policy%20Solutions_B%C5%B1nbakk%C3%A9p%C3%A9z%C3%A9s_%C3%A9s_antirasszizmus.pdf

2. A Jobbik által képviselt ügyek

Az alábbiakban a Jobbik ideológiai-közpolitikai profilját rajzoljuk fel, a párt 2010-es választási programja, illetve néhány fontosabb pártdokumentum (Alapító Nyilatkozat, Bethlen Gábor program) alapján. A vizsgált dokumentumok esetében azon témák azonosítására törekedtünk, amelyek a Jobbik politikáját – az időnkénti hangsúlyváltozásokkal együtt is - folyamatosan fémjelzik. A következő kilenc témát választottuk sorvezetőnek: antikommunizmus, rendpártiság, cigánykérdés, elitellenesség, nacionalizmus, vallásosság, gazdaságpolitika, a gazdasági globalizációhoz való viszony és az EU-hoz való viszony. Az egyes témakörökben azt is fontosnak tartottuk vizsgálni, hogy a programokban olvasható elemek milyen mértékben vannak összhangban a Jobbik szavazók attitűdjeiből kirajzolódó világgéppel, illetve azzal, ahogy a Jobbik parlamenti képviselői elhelyezik magukat a különböző ügyekben. A tartalmi elemek kiemelése mellett ezért a Magyar Választáskutatási Program 2010-es képviselőkutatásának és választás előtti lakossági felmérésének adatait is elemezzük.²³

II. táblázat: A Jobbik parlamenti képviselőinek és szavazótáborának attitűdjei néhány fontosabb kérdésben (átlagpontok)

Téma	Kérdés	Képviselők	Szavazók
Anti-kommunizmus	A múlt tisztázásához nyilvánosságra kellene hozni azoknak a listáját, akik az előző rendszerben állambiztonsági tisztek vagy besúgók voltak (1=teljesen egyetért, 7-es skála)	1,03 (1,81)	2,59 (3,27)
Rend-pártiság	A bűnelkövetőknek is vannak jogaik, a rendőrségnek minden körülmények között tiszteletben kell tartani az őrizetbe vett személyek jogait és emberi méltóságát (1=teljesen egyetért, 7-es skála)	5,46 (4,26)	5,19 (4,48)
Cigány-kérdés	A cigányokat annyi hátrányos megkülönböztetés éri, hogy a kormánynak jobban kellene őket támogatnia, mint másokat (1=teljesen egyetért, 7-es skála)	5,46 (3,79)	5,81 (5,07)
Elit-ellenesség	Egészében véve, mennyire elégedett Ön a demokrácia működésével az országban? (4=teljesen elégedett)	1,69 (2,71)	1,81 (2,08)
Nacionalizmus	Magyarországnak törekednie kellene a trianoni határok megváltoztatására (5=teljesen egyetért)	-	3,22 (2,34)
	Az országnak nem a Nyugat elvárásaival kell törődnie, hanem a saját útját kell járnia (5=teljesen egyetért)	-	4,24 (3,74)
Vallásosság	A vallás magánügy, ezért az államnak minél távolabb kell tartania magát az egyházak ügyeitől (1=teljesen egyetért, 7-es skála)	5,54 (5,37)	3,21 (3,33)
Gazdaságpolitika	Az államnak többet kellene költenie szociális kiadásokra, még akkor is, ha ehhez növelni kell az adókat (7=teljesen egyetért)	4,57 (4,91)	4,94 (4,14)
	A kormány kötelessége, hogy mindenkinek munkát biztosítson (5=teljesen egyetért)	3,28 (3,01)	4,04 (4,05)

²³ (az adatok összesítése a II. táblázatban olvasható, mélyebb elemzésért lásd Bíró Nagy-Róna 2011)

Gazdasági globalizáció	A külföldi tőke beáramlását korlátozni kell, mivel idegen érdekeknek rendeli alá a magyar gazdaságot (1=teljesen egyetért, 7-es skála)	1,83 (4,11)	2,68 (3,49)
Euroszepticitizmus	Az európai integrációt erősíteni kell vagy már így is túl messzire ment? (10=erősíteni kell)	0,69 (5,25)	3,76 (4,43)
	Az Európai Unióhoz való csatlakozás Magyarország számára inkább előnyökkel vagy hátrányokkal járt? (2=hátrányokkal)	1,97 (1,29)	1,51 (1,17)

Forrás: A Magyar Választáskutatás Program képviselőkutatása, melynek keretében 29 jobbikos országgyűlési képviselővel készítettünk interjút 2010 júniusában; illetve a Választáskutatás Program 2010-es választás előtti felvétele (N=1500, Medián=750, Ipsos=750, a terepmunka 2010. március 30-tól 2010. április 9-ig tartott).

Megjegyzés: Átlagpontok, a jobbikos képviselők, illetve szavazók átlagát tüntettük fel, zárójelben a teljes minta átlaga (208 képviselő, illetve 1500 szavazó) olvasható.

2.1. Antikommunizmus

A Jobbik Magyarországért Mozgalom Alapító Nyilatkozatából egyértelműen kiderül, hogy az 1990 előtti rendszer teljes elutasítása a párt identitásának egyik legalapvetőbb eleme. A 2003 októberében megfogalmazott dokumentum elsődleges feladatul tűzi ki a „kommunista utódpárt és a vele összeforrt szélsőséges liberálisok eltávolítását a hatalomból”²⁴. A Jobbik azonban nem áll meg ezen a ponton, és az 1990 utáni éveket is a korábbi rendszer szerves folytatásának tekinti. Ennek alapja az a meggyőződés, miszerint a rendszerváltás a mélyrétegekben meg sem történt, a Magyarországot korábban irányító hálózat átmentette és megtartotta hatalmát. Egy radikális antikommunista párt következtetése pedig a fentiekből szinte nem is lehetne más: be kell fejezni a rendszerváltást.

Az antikommunista üzenetekkel a Jobbik 2010-es választási programjában már nem találkozhatunk fő helyen. A már említett javaslatok mellett bekerült az ügynöklisták nyilvánosságra hozása, illetve lengyel mintára új ötletként felmerült a pártállami időkben vezető tisztséget betöltött személyek nyugdíjának felülvizsgálata, de a Jobbik figyelme e dokumentumban már látványosan nem az 1990 előtti negyven éven volt. Az egyes fejezetek belső struktúrája (Az elmúlt húsz év vs. A szebb jövő) elárulja, hogy a Jobbik az ítéletet már nem csupán az előző rendszerről és utódpártjáról, hanem az 1990 és 2010 közötti teljes politikai elitről mondja ki, amelynek a korábban segítő bajtársnak tartott Fidesz éppúgy része volt, mint az MSZP vagy az SZDSZ.

A Jobbik képviselőinek véleményéből látható, hogy a párt indulásához képest a mostanra a másodvonalbeli ügyek közé visszaszorított antikommunizmus nem tükrözi a párt politikusainak személyes attitűdjét. A jobbikos politikusok az antikommunizmust mérő kérdésre a hétfokú skálán szinte egybehangzóan a legradikálisabb választ adták (1,03-as átlag, azaz a 29 meginterjúvált jobbikos képviselőből csak egy volt, aki nem a szélsőponton

²⁴ A Jobbik 2003-as alapító nyilatkozata

helyezte el magát), amivel nemcsak a teljes magyar társadalomhoz (3,27), de a jobbikos szavazókhöz (2,59) képest is jóval keményebb véleményt fogalmaztak meg.

2.2. Rendpártiság

A Jobbikot a magyar közvélemény rendszerint azonosítja a rendpárti álláspontokkal. A Jobbik nyíltan kiáll a halálbüntetés mellett a legsúlyosabb életellenes bűncselekmények esetében, szigorítaná a Btk-t az emberi élet, a biztonság és a tulajdon védelme érdekében és bevonná a börtönbüntetést töltőket a közmunkaprogramokba. A Jobbik programjának fontos részét képezi az önkéntes, területvédelmi alapon szerveződő Nemzetőrség felállítása, és az is világossá válik az általános retorikájából, hogy a párt a hajléktalanokat nem szívesen látja a köztereken.

A Jobbik az országgyűlési kampányra egy egész retorikai és közpolitikai rendvédelmi arzenált épített fel. Így vált a Jobbik deklarált fő céljává az, hogy Magyarországot a „politikusbűnözés, a cigánybűnözés és a gazdasági bűnözés nemegyszer egymásba fonódó hálózatától” megszabadítsa. A párt programjában egyértelművé teszi, hogy a szigorú büntetések és a hosszú börtönök elrettentő erejében hisz. Ez utóbbi nyomatékosítása érdekében kötelezővé tenné a munkát a raboknak, ezáltal a börtönöket önfenntartóvá alakítva a Jobbik által „kvázi wellness” állapotként leírt helyzet helyett. Több tucat intézkedéssel erősítenék továbbá a rendőrséget, célul tűzik ki a csendőrség létrehozását, illetve a jogalkotás és a jogalkalmazás módjainak átalakítására is részletes programtervet vázolnak fel.

A jobbikos képviselők pártjuk programjaihoz hasonlóan rendpártinak tekinthetők a bűnelkövetők ellen alkalmazott szankciók tekintetében. E kérdésben ugyan nem állnak olyan közel a szélsőértékhez, mint az antikommunizmus esetében, de a hétfokú skálán – amelyen a hetes érték jelenti a legkonzervatívabb álláspontot – az 5,46-os átlag egyértelműen erősen rendpárti attitűdöt mutat. Ez a szám valamelyest felülmúlja a Jobbik-szavazók átlagát, de a különbség nem jelentős. A politikusok és a tábor közel azonos véleményen vannak, némileg rendpártibb állásponton az ebben a kérdésben amúgy szintén inkább konzervatív nézeteket valló magyar társadalom átlagánál.

2.3. Cigánykérdés

A cigányügy kisajátítása bizonyult a Jobbik villámgyors, 2009-es felemelkedése fő okának. Az áttörést azonban természetesen a téma hosszú előzetes építése előzte meg. A jobbikos siker kulcsának tekintett „cigánybűnözés” kifejezést már évekkel korábban el kezdte sulykolni a párt, a 2006-os olaszliszakai gyilkosságtól kezdve pedig ez vált évekig a Jobbik első számú témájává.

A Jobbik a magyar-cigány együttélés kérdését a magyar társadalom egyik, ha nem a legsúlyosabb problémájának tekinti, amelyre a közbiztonság erősítésén túl a munka világában és az oktatáspolitikában is megoldást kell találni. „A cigány társadalom többsége a törvények, a munka és az oktatás világán kívül él” – fogalmaz a program a „Vissza a cigányútról!” című fejezet a párt 2010-es programjában, később azt is egyértelművé tette, hogy a cigányság helyzetének javításához az egyetlen járható utat a többségi társadalom normáihoz történő alkalmazkodásban látja. A Jobbik a rendőrség megerősítését és a csendőrség létrehozását elkerülhetetlen, de mégis csak első lépésnek tartja. Legalább ilyen hangsúlyos célként szerepel „segély helyett munkát” elv érvényesítése, a pénzbeli segélyek felváltása szociális kártyával, vagy a gyermeknevelési támogatás iskoláztatáshoz kötése. Szintén követendő iránynak tartják cigány pedagógusok képzését, illetve a történelmi egyházak bevonását a cigányság felzárkóztatásába.

A Magyar Választáskutatási Program adatai alapján a cigánykérdésben a jobbikos szavazók némileg radikálisabb álláspontot (5,81) képviselnek, mint a párt politikusai (5,46). Ezzel együtt a jobbikos képviselők és a szimpatizánsok is az erős cigányellenes attitűdöket vallók kategóriájába esnek. Fontos hozzátenni, hogy a magyar társadalom általánosságban is erősen előítéletes (5,07), a jobbikos képviselők és szavazóik azonban valamelyest még az átlagnál is radikálisabb véleményen vannak.

2.4. Elitellenesség

A Jobbik, a nemzetközi szélsőjobboldali gyakorlatban nem szokatlan stratégiaként, megalakulása óta tudatosan próbálja az 1990 utáni politikai elitet homogén egészként, a nemzeti érdekek cserbenhagyóiként lefesteni. A párt folyamatosan sulykolja: a vezető politikai erők felszínen vérre menőnek tűnő csatározásai mögött szoros összefonódások, összenőtt hálózatok találhatók. A Jobbik alapító nyilatkozatában az establishment pártjainak sugallt összefonódását nemzetközi kontextusba is helyezi: „A jelenlegi politikai garnitúra behódolt a világot uralma alá hajtó globalizmusnak”. A Jobbik retorikájának tehát már a kezdetek óta fontos eleme a nemzeti politizálás szembeállítása a külföldi érdekek kiszolgálásával, melynek eredményeképp egyenes út vezet a pártok és a szavazók eltávolodásához, illetve ahhoz, hogy „a köpönyegforgatás, a hazugság és a korrupció” jellemezze a magyar közéletet.

A 2010-es választási kampányban az anti-establishment attitűdöt meglovagló „politikusbűnözés” kifejezés egyértelműen vezető helyre került, kampánybeli jelentőségét nehéz volna felülbecsülni. A Jobbik a 2010-es választási programjában az egyes parlamenti erőket ugyanúgy bűnösnek tartja: „sem a szegfűs, sem a narancsos, sem egyéb politikusbűnözés nem maradhat igazságtétel nélkül”. Az elszámoltatás érdekében a Jobbik a 2010-es kampányban a nagy állami beruházások és a korábbi privatizációs ügyletek felülvizsgálatát ígérte, a képviselők mentelmi jogának megszüntetését javasolta és a büntető

törvénykönyvben minősített esetté nyilvánította volna a politikusbűnözést. Szintén fontos célként érveltek a politikai álláshalmaz megszüntetése mellett, illetve minden országgyűlési képviselőnek kötelező vagyonosodási vizsgálatot írnának elő a parlamenti ciklusok végén.

A demokrácia működésével kapcsolatos elégedetlenséget támasztják alá a képviselői és a szavazói attitűdöket bemutató adatok is. A négyfokú skálán – amelyen az 1-es érték jelzi a magyarországi demokráciával való teljes elégedetlenséget – a jobbikos képviselők (1,69) és a szavazók (1,81) is az elégedetlenek tartományában találhatók. A helyzetkép annyiban hasonló a cigányellenes attitűdöknél látottakhoz, hogy a társadalom egésze (2,08) is inkább elégedetlen a demokrácia működésével, mint elégedett, a jobbikosok - legyen szó akár a képviselőkről, akár a választóikról – azonban még az átlagosnál is kiábrándultabbak.

Érdekes kihívás elé állította a Jobbikot a választási siker, mellyel parlamenti párt lett, így maga is a politikai elit részévé vált. Tartalmilag ez mit sem változtat az anti-establishment attitűdön, azonban az elitellenesség egy másfajta politizálási stílust is feltételez. Parlamenti pártként ez a Jobbik egyik legfőbb kihívása: a törvényhozásba beilleszkedve szakmailag kompetens munkát felmutatni, és ezzel párhuzamosan hitelesnek maradni a teljes rendszert felborítását kívánó hívei előtt, akiknek rendszeresen bizonyítani kell, hogy a párt nem része a „korrumpálódott” elitnek.

2.5. Nacionalizmus

A Jobbik politikájának visszatérő eleme a magyar érdekek elszánt képviselése. A Jobbik lesújtó véleménnyel van az elmúlt húsz évről. Szerintük a nemzetstratégiai kérdésekben a parlamenti pártok rendre a rossz oldalon álltak, a magyar érdekek valódi képviselése nélkül maradtak. E gondolatmenetből egyenesen következik, hogy a Jobbik feladata nem is lehet más, minthogy a nemzeti érték- és érdekvédelmet helyezze politikai céljai középpontjába.

A jobbikos nacionalizmus, amit az ország visszavételének képe szimbolizál, kettős jelentéssel bír. Egyrészt szól a gazdasági önrendelkezés céljáról, a magyar vállalkozások helyzetbe hozásáról, a stratégiai erőforrások és ágazatok megőrzéséről, illetve visszaszerzéséről. A fogalom másik jelentésével a Jobbik revizionista nacionalista húrokat penget, és a magyar nemzet újraegyesítésének célját fogalmazza meg.

A Jobbik politikusainak számos megnyilvánulásából kiderült az elmúlt években, hogy a párt vezető személyiségeitől nem áll távol a gazdasági és a politikai nacionalizmus sem. Mindezt azonban kutatási eredményekkel nem tudjuk alátámasztani – a Magyar Választáskutatási Program sajnos nem szerepeltetett a képviselőkutatási kérdőívén ennek mérésére alkalmas kérdéseket. A szavazói attitűdökre már vannak adatok, és azok alapján kijelenthető: a nacionalizmus a jobbikos identitás alapköve. Ideológiai önbesorolását tekintve 2009-ben a

Jobbik támogatóinak 39, 2010-ben 37 százaléka tartotta magát első helyen erős nemzeti érzésű embernek. Szilárd az a táboron belüli meggyőződés is, hogy az országnak a saját útját kell járnia, és nem kell a Nyugat elvárásaival törődnie (ötös skálán 4,24). Noha a Jobbik ideológiájában és a szavazói attitűdjében nagyon fontos helyet foglal el a téma, a nacionalizmus kérdésében nehezen tudja magát megkülönböztetni a Fidesztől, mely 2010-ben kormányzását több fontos szimbolikus intézkedéssel indította. Ebből fakadóan a nacionalizmus jelentősége a pártválasztás szempontjából kisebb, mint azoké a kérdéseké, ahol a két jobboldali párt élesen szemben áll.

2.6. Vallásosság

A hit szerepét a Jobbik életében jól mutatja, hogy a párt legszűkebb öndefiníciójában is megjelenik. A Jobbik alapításakor nemzeti-keresztény pártként határozta meg magát, és ezt a pozíciót azóta is minden fórumon büszkén vállalja. A valláshoz és az egyházhoz való visszanyúlás annak fényében nem is meglepő, hogy Magyarország jövője szempontjából a párt a tradicionális közösségekben rejlő erőt kiemelt fontosságúnak tartja – e gondolat mentén pedig szinte magától értetődő a történelmi egyházakhoz való baráti közeledés.

A vallásossággal és az egyházakkal kapcsolatos üzenetek és intézkedéstervezetek ugyan soha nem kerültek a Jobbik húzótemái közé, de a megbízható másodvonalban rendre ott vannak. Így a párt támogatja a kötelező erkölcs- és hittan bevezetését minden magyarországi általános és középiskolában. Szintén stabil elem az egyházi esküvők állami anyakönyvezésének terve. Az abortuszra vonatkozó szabályozás szigorítása ugyancsak visszatérő programpont. A Jobbik növelné az egyházi jelenlétet a honvédségben, a kórházakban, az oktatási intézményekben és a büntetés-végrehajtás területén is.

A Jobbik programelemeinek, illetve a parlamenti képviselői és szavazói attitűdjeinek összevetése talán éppen a valláshoz való viszony kérdésében hozza a legváratlanabb eredményt. A Jobbik programjaiból egy deklaráltan mélyen vallásos értékrend derül ki. Ehhez a világhéphez jól illeszkednek a jobbikos politikusok nézetei az állam és az egyház szétválasztásáról. A jobbikos képviselők nem értenek egyet (5,54) azzal, hogy az államnak távol kellene tartania magát az egyházak ügyeitől, visszatükrözve azt az álláspontot, miszerint nemzet és a kereszténység összetartozó fogalmak. A Jobbik szavazói azonban inkább azon a véleményen vannak (3,21 – a kérdésben a teljesen középen álló álláspont értéke 4), hogy az államnak nem feladata beleszólni az egyházak életébe. Ilyen nyílt különbség szavazók és politikusaik között meglehetősen ritkán fordul elő. Erre magyarázatot jelenthet a párt fiatalos jellege, illetve hogy a Jobbik táborában jelentős (százazres) számban találhatók meg ma már korábbi szocialista szavazók is.

2.7. Baloldali gazdaságpolitika

A rendpárti, vallásos és cigányintegrációval kapcsolatos programelemek a Jobbikot kulturális értelemben egyértelműen a jobboldalon helyezik el. A gazdasági dimenzióban viszont a nyugati jobboldali pártok által rendszerint képviselt gazdasági liberalizmus rendkívül távol áll a magyar radikális párt által követendőnek tartott iránytól. A Jobbik az erős, aktív, beavatkozó államban hisz, amely védőernyőt nyújt a magyar társadalomnak a globalizáció káros hatásaival szemben. A gondoskodó, óvó attitűd, a szociális szempontok folyamatos szem előtt tartása a Jobbik gazdaságpolitikájának alapja.

A Jobbik elkötelezi magát a progresszív, többkulcsos adórendszer mellett, mely révén az átlagos vagy az alatti jövedelem alacsonyabb terhelés alá kerül, mint a magasabb jövedelmek. A szociális érzékenység a 2010-es programban a fenntarthatósági szempontokkal is ötvözik, kifejezetten tudatosan. Nem véletlen tehát a gazdaságpolitikával foglalkozó fejezet akár zöld baloldalnak – a magyar politikai kontextusban LMP-snek - is ható címe (ökoszociális nemzetgazdaság).

A Jobbik jó néhány gazdasági alrendszerben az állami tulajdonlást tartja megfelelőnek (egészségügy, oktatás, nyugdíjrendszer és energiapiac). Néhány esetben az államosítás gondolata sem áll távol a párttól. A Jobbik megőrizné a stratégiai, nemzeti vagyont, visszaszerezné a privatizáció során “elherdált” stratégiai fontosságú cégeket (pl. a közműszolgáltatókat).

A fentiekből következően a jobbikos képviselők részéről joggal számíthatnánk karakteresen baloldali, a szociális kiadások növelése és az állam foglalkoztatásnövelő szerepe mellett elkötelezett attitűdökre. Mindkét kérdésben visszafogottabbnak - és egyben kevésbé baloldalnak – bizonyultak azonban a jobbikos politikusok pártjuk programjánál és saját szavazóiknál is. A szociális kiadások növelését firtató kérdésre a hétfokú skálán a középértékhez közeli (4,57) jobbikos átlagot kaptunk, amely elmarad a választóik elvárásaitól (4,94). Szintén semleges álláspont rajzolódott ki a jobbikos képviselők között (3,28 egy ötfokú skálán, ahol 5 a teljesen egyetért válasz értéke) arra kérdésre, hogy a kormány kötelessége-e, hogy mindenkinek munkát biztosítson. E kérdésben jelentősnek mondható a politikusok és a tábor közötti különbség. A jobbikos szavazók (4,04) a magyar társadalom egészével összhangban (4,05) elvárják, hogy a mindenkori kormány vállaljon aktív munkahelyteremtő szerepet.

2.8. Globalizáció-ellenesség

Ami határokon belül a cigánybűnözés és a politikusbűnözés, az a határokon átívelő, nemzetközi jelenségek között a globalizáció. A Jobbik politikájában a gazdasági globalizáció erői, folyamatai testesítik meg leginkább azt a külső ellenségképet, ami ellen harcolni kell. A

globalizáció, a fogyasztói társadalom, a külföldi tőke, a multinacionális cégek a magyar radikális jobboldal szótárában mind szitokszóként, a magyar nemzetre leselkedő veszélyként, a gonosz megtestesítőiként jelennek meg.

A párt politikai alapállásának kiindulópontja, hogy az elmúlt húsz év politikai elitje kiszolgálta a külföldi igényeket, és ezért van szükség fokozott nemzeti érdekvédő politikára – amelyet a Jobbik önképe alapján egyedül ő lát el. Szimbolikus erődemonstrációként a Jobbik visszatérő üzenetként használja az államadósság újratárgyalásának tervét. A nyíltan hirdetett harc a gazdasági önrendelkezés visszaszerzéséért leginkább a magyarországi multinacionális cégeken csapódik le. A gazdasági gyarmatosítás koncepcióját hevesen ellenző Jobbik azt viszont támogatná, hogy a magyar működőtőke minél jelentősebb szerephez jusson a határon túli magyar területeken.

A radikális antiglobalista hozzáállást az attitűdkutatások eredményei is tükrözik. A jobbikos parlamenti képviselők között szinte teljes az egyetértés (1,83) abban, hogy a külföldi tőke beáramlását korlátozni kell, mivel idegen érdekeknek rendeli alá a gazdaságot. Ez a mutató azt jelzi, hogy a Jobbik politikusai még jobban elutasítják a külföldi tőke hazai szerepvállalását, mint a saját szavazóik (2,68). A magyar társadalom általánosságban véve enyhén a külföldi tőkeellenes oldalon található (3,49) - a Jobbik programja és parlamenti képviselői a magyar átlagnál jóval radikálisabb nézeteket hirdetnek.

2.9. Euroszepticismus

Az Európai Unióhoz való kezdeti jobbikos hozzáállást mi sem illusztrálhatná jobban, mint hogy a párt Magyarország európai integrációja elleni tiltakozásul el sem indult a 2004-es EP-választáson. „Elfogadhatatlan számunkra az az uniós tagság, amely nemzeti függetlenségünk végzetes megcsonkításával jár!” – tette világossá az EU-hoz való hozzáállását a Jobbik Alapító Nyilatkozatában. A Jobbik a Nemzetek Európája koncepciót tartaná helyesnek, amely az erős, önálló nemzetállamok laza együttműködésére és a nemzeti identitások sokszínűségére épülne.

A Jobbik 2010-es választási programjában meglehetősen negatívan látja Magyarország EU-tagságának eredményeit, meggyőződése szerint az rontott Magyarország helyzetén. Ennek fő okának azt tartják, hogy a kialakuló „európai szuperállamban” a kisebb tagországok érdekei nem tudnak érvényesülni. Az EU jelenlegi politikai és gazdasági tendenciáit figyelembe véve a Jobbik a kilépés gondolatát is támogatja, sőt a párt 2012 elején a korábbinál jóval radikálisabb, EU-ellenes hangot ütött meg, amit az Európai Bizottság Magyarországi Képviselőtények épületénél történt uniós zászlóégetésnél semmi nem bizonyít jobban.

A Jobbik erős euroszepticismusát – bár magát nem euroszeptikusnak, hanem EU-realistának tartja – általános külpolitikai orientációja is indokolja. A szerinte sehova nem

vezető európai integráció helyett a Jobbik külpolitikájának hangsúlyi eleme a keleti fordulat, a nyitás Oroszország, illetve a fejlődő ázsiai nagyhatalmak (Kína, India, Irán), és az arab-világ felé.

A jobbikos parlamenti képviselők Európai Unióhoz kapcsolódó attitűdjeire vonatkozó adatok elsöprő euroszkepticizmust mutatnak. Az európai integráció további erősítése tekintetében egy tízfokú skálán – amelyen a 10-es érték jelenti az „erősíteni kell” választ – a jobbikos képviselők az elutasító szélsőértékhez nagyon közel vannak (0,69). Ez a szám nagyságrendekkel euroszkeptikusabb véleményt jelez, mint ami az amúgy az EU-t szintén jelentős fenntartásokkal kezelő jobbikos szavazótábort (3,76) vagy a teljes magyar társadalmat jellemzi (4,43). Ez meglepő eredménynek számít, a szakirodalom egyik leggyakrabban hangoztatott tétele ugyanis éppen az, hogy a választók általánosságban euroszkeptikusabbak, mint a politikusaik: a régi tagállamokban nem az integrációellenes pártok hangolják az Unió ellen a támogatóikat, hanem az EU-t „alapból” jobban ellenző szavazók tolják az euroszkeptikus pozícióba a pártjukat.

Összességében tehát elmondható, hogy az átlag jobbikos szavazó nacionalista, erősen rendpárti és cigányellenes, elégedetlen a demokrácia működéssel és támogatja az állam aktív gazdasági szerepvállalását. Ugyanakkor, a szavazók életében a vallás és az egyház nem játszik fontos szerepet, és a jobbikosok globalizáció-ellenessége és EU-ellenessége nagyságrendekkel mérsékeltebb, mint az a közhiedelem alapján várható lenne. A jobbikos politikusok a gazdaságpolitikai kérdések és a cigánykérdés kivételével minden vizsgált témában jelentősen radikálisabbak, mint választóik.

3. Kik a Jobbik szavazói?

A 2009-es, 2010-es választási eredmények és az azóta tapasztalt további erősödése nyomán nyugodtan tekinthetjük középpártnak a Jobbikot. Ilyen támogatottság mögött már általában széles társadalmi koalíció áll, tehát akár azt is várhatnánk, hogy néppárti jellegű legyen a Jobbik bázisa. Ezt a hipotézist azonban a legnagyobb elemszámú közvélemény-kutatási adatok és az ezek alapján készült elemzés csak kis részben igazolják.²⁵

III. táblázat: A pártok támogatottsága különböző társadalmi-demográfiai csoportokban 2010-ben a pártot választani tudók körében (N=3000)

	Fidesz	MSZP	Jobbik	LMP	
Életkor	18-29	56	10	23	8
	30-39	64	9	18	5
	40-49	60	15	14	9
	50-59	55	20	11	9
	60 +	56	33	5	3
Nem	férfi	55	18	18	7
	nő	61	18	11	6
Lakóhely (település-méret)	Budapest	51	22	13	9
	> 50 ezer	55	18	14	7
	20-50 ezer	55	19	18	5
	5-20 ezer	61	17	15	5
	2-5 ezer	60	19	13	3
	< 2 ezer	67	14	13	5
Templomba-járás gyakorisága	rendszeresen	67	17	10	3
	alkalmanként	60	17	13	7
	soha	51	20	18	7
Iskolai végzettség	felsőfok	49	19	13	13
	középiskola	52	18	16	9
	szakmunkás	62	17	14	4
	max. 8 ált.	75	19	4	2
MSZMP-tagság	tag volt	46	46	2	5
	nem volt tag	63	15	14	4

Forrás: Medián választás előtti felmérése, 2010. április

A szakirodalomban és a hazai publicisztikákban is széles körben terjedt el az a nézet, miszerint a radikális jobb támogatói elsősorban a társadalom periferiájáról kerülnének ki. A rendelkezésre álló adatok Magyarországra vonatkozóan egyértelműen cáfolják ezt a tévhitet. A jövedelemnek nincs szignifikáns hatása a Jobbik-szimpátiára, a párt éppen a legalacsonyabb iskolai végzettségűek között a legkevésbé népszerű, jelentős támogatottsága van viszont a középiskolai és szakmunkás végzettséggel rendelkezők körében, ahol még 2009-hez képes is

²⁵ Bíró Nagy – Róna, 2011: Tudatos radikalizmus. In: Láncki András (szerk.): Nemzet és radikalizmus

erősödött. A válságtól való fenyegetettség, a szociális frusztráció csak nagyon mérsékelt és közvetett módon magyarázza a radikális pártválasztást.²⁶

Az életkor ugyanakkor a legkarakteresebb jellemzője a Jobbik közönségének, a párt messze átlagon felüli népszerűségnek örvend a 30 év alatti korosztályban, ez az arány ráadásul még magasabb az első választók körében (30 százalék körüli). Ha viszont csak a nyugdíjasoknak lenne szavazati joguk, akkor a parlamenti küszöb átlépése is komoly kihívást jelentene a pártnak. Érdekesség, hogy a radikális tábor életkor szerinti megoszlása kísértetiesen hasonlít az 1990-es Fideszére.

Európában nem szokatlan, hogy a radikális jobboldal felülreprezentált a legfiatalabb korosztályban, de általánosnak nem nevezhető a tendencia. Olyan markáns összefüggés viszont egyáltalán nem jellemző a nyugati radikálisokra, mint amit Magyarországon találtunk. Ez azért is meglepő, mert az európai tapasztalat szerint a fiatalok általában toleránsabbak. A korábbi magyar kutatások is azt mutatták, hogy a huszonévesek semmivel sem fogékonyabbak a xenofóbia különböző megnyilvánulásaira – bevándorlás-ellenesség, antiszemitizmus, cigányellenesség –, mint az idősebb korosztály. Ha nemcsak a jobbikos, hanem az összes 30 év alatti válaszadót bevonjuk az elemzésbe, akkor azt tapasztaljuk, hogy a radikális pártszimpátiát szignifikánsan meghatározó változók közül egyik sem vezethető vissza az életkorra. A fiatalok az európai egységesítés folyamatát jobban támogatják, kevésbé rendpártiak és a cigányokkal szemben is kevésbé elutasítóak, mint az idősebbek. A nacionalizmusban, bevándorlás-ellenességben, anti-establishmentben és paternalizmusban pedig ugyanazokat az értékeket mutatják. Kétségtelen, hogy a fiatalkori lázadás is hozzájárul a Jobbik-szimpatiához, azonban az attitűdök terén nincs olyan különbség, mely magyarázná a pártválasztást. A radikalizmus önmagában azért sem lehet döntő érv, mert a MIÉP egyáltalán nem volt népszerű a fiatalok között.

Valószínűsíthető, hogy az attitűdök helyett a szocializációnak (kohorsz-hatás) van döntő szerepe a radikális jobboldali identitás kialakulásában. Az MSZP hagyományosan népszerű a Kádár-rendszer aranykorában szocializálódott mai nyugdíjasok között, a Fidesz pedig mindig is a '80-as évek ellenzéki mozgalmain felnőtt korosztályban örvendett a legnagyobb támogatottságnak. A rendszerváltás után szocializálódott generációnak azonban már nincsenek emlékei a szocializmusról, Orbán Viktor számukra már nem az a politikus, aki 1989. június 16-án a szovjet csapatok kivonását követelte. A mai huszonévesek között is a Fidesz a legnépszerűbb ugyan, de ez a támogatottság elmarad a 30 és 40 év közötti korosztály esetében tapasztalttól. Ennek a generációnak egyszerűen nincs olyan szocializációs élménye, mely hosszútávon meghatározta volna politikai nézeteit. A huszonévesek körében nagyobb az aktív politikai részvételre és a közösségépítésre való hajlandóság, és a radikális politizálási stílus is sokkal elfogadottabb náluk. A rendszerváltás után szocializálódott generáció nem idegenkedik annyira az ellentétek nyílt felvállalásától és az aktív politizálástól,

²⁶ Karácsony-Róna, 2010: A Jobbik titka. In: Politikatudományi Szemle, 2010/1.

mint a Kádár-korszak konfliktuskerülő politikai kultúrájához és a részvétel lehetőségének hiányához szokott idősebb korosztályok. Az ilyen alapon számításba sem jövő MSZP-n kívül a Fidesz-re is aránylag kevesebb fiatalnak esik a választása, többek között azért, mert az néppárti jellegéből fakadóan kevés társadalmi konfliktusban kötelezi el magát kizárólag az egyik oldal mellett. A hagyományos pártok tehát nehezebben tudják megszólítani a fiatalokat, valamennyire kizárásos alapon is magyarázható, hogy a Jobbik – és kisebb mértékben az LMP – tölti be az űrt a fiatal választók között.

Az életkor után a nem mutatja a legmarkánsabb összefüggést a jobbikos pártpreferenciával. A férfiak körében tapasztalt felülreprezentáltság Magyarországon ritka, de az európai radikális pártok többsége esetében hasonló férfiféltet tapasztalható ("Männerparteien"). A radikális párt vallásos retorikáját tekintve meglepőnek tűnik az a tendencia, hogy minél aktívabb vallásgyakoroló valaki, annál kisebb valószínűséggel szavaz a Jobbikra.

A Jobbik-szavazatok településnagyság szerinti megoszlása alapján a párt a kis és közepes városokban a legnépszerűbb, az 50 ezernél nagyobb és 5 ezernél kisebb településeken ugyanakkor alacsonyabb támogatottsággal rendelkezik, a leggyengébben pedig a fővárosban szerepelt (IV. táblázat). Ugyanakkor tovább mélyült a radikálisok fellegvárjai és a „gyengébb” megyék közötti különbség, 2009-ről 2010-re koncentrált a Jobbik-szavazótáborának földrajzi eloszlása. Míg Pest megyében és különösen Budapesten a sokkal magasabb részvételi arány ellenére is alig tudott újabb támogatókat nyerni a Jobbik – a fővárosban a leadott szavazatok arányaiban kevesebbet kapott a párt 2010-ben, de a magasabb részvétel miatt ez is egy 35 százalékos növekményt jelentett –, addig Északkelet-Magyarországon (Szabolcs, Borsod, Jász, Heves), különösen Szabolcsban még 2009-hez képest is kiugróan jól szerepelt a párt, két és félszeresére nőtt a rá adott voksok száma. Érdekes, hogy a Jobbik szempontjából nehéz terepnek számító Vas, Zala és Somogy megyében is az országos átlagot meghaladó dinamikus fejlődés történt, ez azonban inkább kivétel, nem írja felül a koncentrációs tendenciáját.

IV. táblázat: A Jobbik eredményei a 2009-es európai parlamenti és a 2010-es országgyűlési választásokon megyei bontásban

Megye/Főváros	EP-választás 2009, szavazatarány (szavazatszám)	Parlamentari választás 2010, szavazatarány (szavazatszám)	Százalék-arány különbsége (2010-2009)	Szavazatok-szám változása (2010/2009)
Országosan	14,77% (427 773)	16,67% (855 436)	1,90	199,97%
Budapest	12,59% (75 605)	10,84% (102 138)	-1,75	135,09%
Baranya	10,70% (11 118)	12,68% (24 397)	1,98	219,44%
Bács-Kiskun	12,41% (17 869)	15,70% (41 448)	3,29	231,95%
Békés	16,56% (16 397)	19,21% (35 724)	2,65	217,87%
Borsod-Abaúj-Zemplén	22,88% (42 011)	27,20% (92 646)	4,32	220,53%

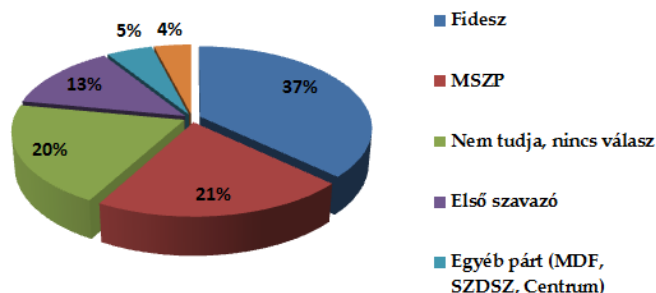
Csongrád	12,55% (14 015)	15,93% (33 157)	3,38	236,58%
Fejér	13,90% (16 524)	16,20% (35 897)	2,30	217,24%
Győr-Moson-Sopron	11,74% (15 965)	12,57% (29 364)	0,83	183,93%
Hajdú-Bihar	17,10% (24 600)	18,86% (50 473)	1,76	205,17%
Heves megye	20,17% (17 594)	24,97% (40 391)	4,80	229,57%
Jász-Nagykun-Szolnok	19,02% (18 807)	24,01% (46 613)	4,99	247,85%
Komárom-Esztergom	12,53% (10 594)	13,76% (21 251)	1,23	200,59%
Nógrád	18,68% (11 118)	20,82% (21 868)	2,14	196,69%
Pest	16,63% (59 026)	16,52% (103 689)	-0,11	175,67%
Somogy	10,94% (9 520)	14,23% (22 652)	3,29	237,94%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	18,49% (26 030)	23,64% (65 423)	5,15	251,34%
Tolna	11,67% (7 669)	15,44% (18 315)	3,77	238,82%
Vas	9,25% (7 607)	12,09% (16 888)	2,84	222,01%
Veszprém	13,44% (14 131)	14,66% (27 897)	1,22	197,42%
Zala	12,92% (10 546)	16,91% (25 205)	3,99	239,00%

Forrás: www.valasztas.hu, www.vokscentrum.hu, saját számításunk

A szocio-demográfiai és földrajzi adatok mellett érdemes azt is megnézni, hogy honnan, milyen pártoktól érkeztek szavazók a párthoz. A jobbikosok előző pártpreferenciája a Medián adatai szerint: nagy részük a Fidesztől jött (37 százalék), sokan nem tudják vagy nem mondják meg, hogy korábban kire szavaztak, vagy nem szavaztak (20 százalék), 13 százalékuk első választó, 21 százalékuk pedig saját mostani bevallása szerint 2006-ban a szocialista pártra voksolt (2. ábra). Az adatokból annyi biztosnak tűnik, hogy a legnagyobb átjárás a Fidesz és a Jobbik között van, de valóban létezik a szocialista-jobbikos „életút” is. Noha utóbbinak a sajtóban gyakran eltúlozzák a mértékét, mégis elég jelentősnek tűnik ahhoz képest, hogy a két párt között milyen nagy az ideológiai távolság a politikai palettán.

2. ábra: A 2010-es Jobbik-szavazók retrospektív pártpreferenciája

A 2010-es Jobbik-szavazók retrospektív pártpreferenciája

Forrás: Medián

4. A Jobbik hatása a többi politikai erőre

A Jobbik 2006-tól egyre aktívabban jelent meg a magyar politikai életben. A szélsőjobboldali párt feltűnése és megerősödése nem hagyhatta reakció nélkül a pártokat, már csak azért sem, mert egyszerre jelentett kihívást a jobboldal és a baloldal számára. Az alábbiakban a szélsőjobboldal Fideszre, MSZP-re és LMP-re gyakorolt hatását tekintjük át.

4.1. A Jobbik hatása a Fidesz politikájára

A Fidesz a 2010-től 2012-ig tartó időszakban inkább tekintette ellenfélnek a Jobbikot, mint az MSZP-t. A Fidesz vezető politikusai azt feltételezték, hogy a szocialista párt a 2010-ben elszenvedett vereségét (illetve az ezt okozó 2006-tól 2010-ig terjedő kormányzati ciklust) követően sokáig nem tudja újraépíteni saját hitelességét, ezért szavazóbázisának ugrásszerű növekedése sem várható. A Jobbiknak azonban ilyen hitelességi deficittel nem kellett küzdenie, és „friss” politikai erőként elméletileg semmi nem állhatott az útjában annak, hogy a párt a Fidesz folyamatos népszerűségvesztésével²⁷ párhuzamosan növelje saját támogatottságát.

Valójában azonban két fontos tényező is a Jobbik erősödése ellen hatott. Egyrészt a Jobbik a parlamentbe kerülést követően is megmaradt klasszikus szélsőjobboldali pártnak. Üzenetei és politikai stílusa semmivel nem lettek finomabbak, mint a választások előtt, ez pedig jelentősen behatárolja azon választók körét, akik a Jobbik potenciális szavazóbázisát adhatják. Másrészt a Fidesz folyamatosan „vette el” a Jobbik témáit²⁸ azáltal, hogy a szélsőjobboldali párt több programpontját megvalósította, üzeneteit pedig részben felhasználta.

Ahogy a következő táblázatunk is mutatja, számos olyan kérdés került a kormány napirendjére, amely eredetileg egyértelműen a Jobbik „műhelyében” látott napvilágot. Az alábbi intézkedések mindegyikére igaz az a két premissza, miszerint (1.) nem szerepeltek a Fidesz választási programjában, sem a 2006-2010 közötti ellenzéki kommunikációjában, (2.) a Jobbik programjában tételesen szerepeltek, és kormányon végül a Fidesz valósította meg őket.

²⁷ http://tenytar.blog.hu/2012/02/23/nepszeruseg_orban_gyurcsany_nyomaban

²⁸ http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemezsek/Policy%20Solutions_Mi%20maradt%20a%20Jobbiknak.pdf

V. táblázat: a Jobbik által inspirált kormányzati intézkedések listája, 2010-2012

Idézet a jobbik 2010-es választási programjából	A Fidesz-kormány intézkedései
„A multik adóbevételekhez történő hozzájárulása elenyésző, a keletkező hasznot számviteli trükkökkel eltüntetik és kiviszik az országból.”	Az Orbán-kormány ágazati különadókat vetett ki ²⁹ a távközlésre, az energiaszolgáltatókra és a kereskedelmi áruházláncokra. Ezek az ágazatok többnyire külföldi tulajdonú, multinacionális cégek kezében vannak.
„A kötelező magánnyugdíj-rendszert megszüntetjük és visszavezetjük az állami rendszerbe oly módon, hogy az egyéni számlavezetés megmarad. Lehetővé tesszük a szabad nyugdíjpénztár-választást, megszűnik a kötelező magánnyugdíj-pénztári tagság.”	A Fidesz államosította a magán-nyugdíjpénztári megtakarításokat. Az átlépés azonban a Jobbik elképzelésével szemben nem szabad választás eredménye volt. ³⁰
„A neoliberais oktatáspolitiká vádhajtásaival szemben a Jobbik támogatja az osztályzást és az évismérlést is.”	A Fidesz-KDNP visszavezette a közoktatásba az osztályzást és az évismérlést. ³¹
„Szükséges annak az elvnek a megjelenítése, hogy a Szent Korona és a Magyar Állam, a Szent Korona és a (különböző nemzetiségű és vallású tagokból álló) nemzet is azonos. A Szent Korona a Magyar Államot jelenti hivatalos szövegekben és jogszabályokban.”	A Szent Koronára való utalás bekerült az Alaptörvénybe: „Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.”
„A Jobbik olyan médiatörvényt alkot, amely új, értékelvű közszolgálati teremt, rögzítve annak kritériumait, mint a nemzeti identitás építése, a sokoldalú ismeretterjesztés és a kiegyensúlyozott tájékoztatás. Lehetővé tesszük az egyes médiumokra kiszabott büntetések minél hamarabbi végrehajthatóságát a jelenlegi, évekig elhúzódó gyakorlat helyett.”	A Fidesz új médiatörvényt alkotott, amelynek elfogadásához az alkotmányt is módosította. Az Orbán-kormány saját kinevezettjeinek felügyelete alá vonná a teljes magyar médiát. ³² A törvényjavaslatok indoklásában a Jobbikéhoz hasonló, értékalapú érvelés jelenik meg. A javaslat súlyos szankcionálási lehetőséget ad a Médiahatóság kezébe.
„Az általános iskolák felső tagozatos osztályai számára kötelezővé tesszük, hogy legalább egy évfolyamon elszakított magyar területre szervezzék az osztálykirándulást.”	A kormány kezdeményezésére minden közoktatásban tanuló fiatal legalább egyszer eljuthat a magyar állam támogatásával a szomszédos országok magyar lakta területeire annak a határozati javaslatnak az értelmében, amelyet októberben fogadott el a parlament. ³³
„Magyarország keresztény gyökereit az alaptörvénybe foglaljuk.”	A kereszténységre való utalás is belekerült az Alaptörvénybe: „Büszkék vagyunk arra, hogy Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot, és hazánkat a keresztény Európa részévé tette.” „Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét.”
„A Kossuth térről a Károlyi-szobrot haladéktalanul eltávolítjuk. Kezdeményezzük a sztálinistarakosista önkény által felrobbantott Regnum Marianum templom újjáépítését. A Roosevelt tér kapja meg egyedüli méltó névadója, gróf Széchenyi István nevét!	2012 márciusában eltávolították a Kossuth térről a Károlyi-szobrot. A fővárosi közgyűlés fideszes többsége Széchenyi térre változtatta a korábbi Roosevelt tér nevét. A fideszes és KDNP-s politikusok által a helyi önkormányzati törvényhez benyújtott módosító

²⁹ http://hvg.hu/gazdasag/20101018_kulonado_parlament

³⁰ http://www.fn.hu/belfold/20101124/annyi_magannyugdijpenztaraknak/

³¹ <http://www.mri-kossuth.hu/hirek/itthon/lehet-majd-buktani-es-osztalyozni-az-also-tagozaton.html>

³² http://hirszerzo.hu/belfold/20101126_sajtofelugyelet_mediatorveny_szalai

³³ <http://csepel.info/?p=11244>

A negatív történelmi személyekhez vagy korokhoz kapcsolódó köztéri elnevezések általános megszüntetése, szobraik eltávolítása a megfelelő helyre.”

„Horthy Miklós, Wass Albert, Teleki Pál, Prohászka Ottokár, Tormay Cecile, Hamvas Béla és más méltatlanul elfeledett nagyjaink emlékére országos köztéri szoborállítási program beindítása a civil szféra bevonásával.”

A bajbajutott devizahitelek esetében a kilakoltatásokat haladéktalanul felfüggesztjük egy évre, ezzel együtt törvényi szinten szüntetjük meg a bankok egyoldalú szerződésmódosítási lehetőségét. Kötelezővé tesszük, hogy minden 3 évnél hosszabb futamidejű hitel esetében legalább egyszer, minden plusz feltétel és büntetőkamat nélkül lehetőség legyen a hitel törlesztésének 6-12 hónapra történő felfüggesztésére. Ha a fedezetként szolgáló lakás elárverezése elkerülhetetlen, akkor azt megelőzően a tulajdonosnak minimálisan 6 hónapot kell biztosítani a piaci értékesítésre.

„A politikusi álláshalmaz megszüntetése érdekében az országgyűlési képviselők számára megtiltjuk többek közt a polgármesteri tisztséget, önkormányzati és megyei közgyűlési képviselőiséget.”

A Jobbik a Parlament alakuló ülésének napján nyújtott be javaslatot a trianoni döntés évfordulójának nemzeti emléknaprá nyilvánításáról.

„Szakítani kívánunk azzal a hazaáruló politikai gyakorlattal, amelyet mind az MSZP, mind a Fidesz, mind a többi parlamenti párt követett, amelyet az uniós érdekek szervilis kiszolgálása jellemezett, akár a hazai érdekek rovására is. Gondoljunk csak az uniós tárgyalások kapkodó és önfeladó lezárására, a román EU-csatlakozás feltétel nélküli, vagy a Lisszaboni Szerződés villámgyors és olvasatlan megszavazására. A Jobbik, ha kell, akár a konfrontációt is vállalja Brüsszellel. Ha a nemzet és az Unió érdeke között kell választanunk, mi nem fogunk félni a hazánk és a nemzetünk mellett dönteni.”

indítvány szerint „nem viselheti közterület vagy közintézmény olyan személy nevét, aki a XX. század önkényuralmi politikai rendszereinek megalapozásában, kiépítésében vagy fenntartásában részt vett, továbbá olyan kifejezést, illetve olyan szervezet nevét, amely a XX. század önkényuralmi politikai rendszereire közvetlenül utal, vagy annak emlékét idézi”.³⁴ Teret neveznek el többek között Wass Albertről.³⁵

2011 tavaszán a Fidesz képviselőinek kezdeményezésére a bírósági végrehajtásról szóló törvény módosításával meghosszabbították a kilakoltatási tilalmat, április 15-e helyett két és fél hónappal későbbre kitolva azt.³⁶

Korábban az Országgyűlés a hiteleket segítő törvénycsomag keretében elfogadta az ügyfél számára kedvezőtlen egyoldalú szerződésmódosítás tilalmát is.³⁷ A devizahitelek védelmét célzó intézkedések között a kormány megteremtette a lehetőséget a devizahitelek rögzített árfolyamon történő, egyösszegű végtörlesztésére.

A 2012. március közepén benyújtott, az országgyűlésről szóló törvényjavaslatban a kormánypárt bevezetné az országgyűlési képviselői és a polgármesteri tisztség összeférhetetlenségét.³⁸

Az Országgyűlés 2010. május végén a Nemzeti Összetartozás Napjává nyilvánította a trianoni békeszerződés aláírásának napját.³⁹

Az Orbán-kormány EU-s politikáját inkább a konfliktusok felvállalása, a nemzeti érdekek közösségi érdekek felé helyezése jellemzi. A kormány kommunikációjában gyakran megjelenik az Európai Unió intézményeivel szembeni kritika, a miniszterelnök EU-s retorikája belföldön egyre radikálisabb irányt vesz.⁴⁰

³⁴ http://hvg.hu/itthon/2011/109_Fidesz_KDNP_kommunista_utcanevok

³⁵ http://www.vasnepe.hu/kozugyek_politika/20110427_nevcserek_budapest_szell_kalman_ter

³⁶ <http://www.metropol.hu/cikk/702498>

³⁷ <http://www.jogiforum.hu/hirek/24000>

³⁸ <http://mno.hu/belfold/a-fidesz-benyujtotta-az-orszaggyulesrol-szolo-torvenyjavaslatot-1060189>

³⁹ <http://www.hir24.hu/belfold/2010/05/31/lesz-trianon-emleknep-junius-4-en/>

⁴⁰ http://index.hu/belfold/2012/03/16/orban_elnaspangolta_az_eu-t/

4.2. A Jobbik hatása az MSZP politikájára

Akár mennyire látványos a Jobbik hatása a jobboldali kormánykoalíció politikájára, tévedés azt gondolni, hogy kizárólag a Fidesz-KDNP tevékenységét befolyásolja a szélsőjobboldali párt. A Jobbik olyan kihívást jelentett a magyar pártrendszer szereplői számára, amelyet nem lehetett figyelmen kívül hagyni. A jelenlegi legnagyobb ellenzéki párt, az MSZP a szélsőségek tekintetében már kormányzása idején is következetes álláspontot képviselt, és ez nem változott meg 2010 után sem. A Szocialista Párt a Jobbik megjelenése óta szóban és tetteben elutasított minden együttműködést a Jobbikkal.

Az MSZP mindig kiállt a rasszizmussal, a társadalmi előítéletekkel szemben, ez jelenik meg a párt alakuló programjában,⁴¹ alapszabályában⁴² és a politikus megnyilatkozásaiban is. Mivel a szocialisták felismerték, hogy mely szakpolitikai területekre nem fektettek elég hangsúlyt a 2002-től 2010-ig tartó két kormányzati ciklus alatt, a párt Programtanácsában és egyéb platformokon is egyre nagyobb hangsúllyal esik szó a cigányság integrációjáról és Kelet-Magyarország felzárkóztatásáról. A Jobbik megerősödése tehát paradox módon szembesítette az MSZP-t azzal, hogy milyen hiányosságokat követett el kormányon, és ennek korrekciójára születnek kísérletek a Szocialista Pártban. Ilyen például, hogy a párt önálló Kelet-Magyarország program készítésébe kezdett.⁴³

A szélsőjobb okozta kihívás következtében az MSZP még a Gyurcsány-kormányzat alatt 2008-ban kezdte el az úgynevezett „monoki modell”,⁴⁴ azaz a „munkáért segélyt” elv országos szintre való átültetését, amelynek gyakorlatát 2010-2011-ben a Fidesz úgy alakította át, hogy jelentősen (teljes munkaidő esetén kb. 60 ezer forintról 47 ezer forintra) csökkentette a közmunkáért kapott bért,⁴⁵ miközben folytatta a program kiterjesztését.

Mindkét program alapelve az, hogy engedve a társadalmi nyomásnak az állami segélyezés – legyen az bármily szűkös – „ingyenessége” megszűnjön, és cserébe munkát várjon el a segélyeket utaló önkormányzat. A segélyezés ilyen irányú reformját először a monoki polgármester, Szepessy Zsolt kezdeményezte, de később a szélsőjobbról komoly támogatást kapott⁴⁶ az átalakítás, tekintettel azokra az előítéletekre, amelyek elsősorban a cigányok életmódszerű „segélyezetttségéről” szólnak.

⁴¹ http://www.mszp.hu/sites/default/files/j%20Ir%C3%A1nyt%C5%B1_0_0.pdf

⁴² http://www.mszp.hu/sites/default/files/A%20MAGYAR%20SZOCIALISTA%20P%C3%81RT%20ALAPSZAB%C3%81LYA_0.pdf

⁴³ http://www.delmagyar.hu/belfold_hirek/majus_elsejere_kesz_az_mszp_valasztasi_programja/2266498/

⁴⁴ <http://www.origo.hu/itthon/20080707-monoki-modell-szocialis-segely-nem-megoldas-a-kotelezo-kozmunka.html>

⁴⁵ http://index.hu/belfold/igazamiigaz/2012/02/17/47_ezer_forintot_kapnak_akik_eddig_28_5_ezret/

⁴⁶ Idézet a Jobbik Radikális változás című 2010-es országgyűlési választási programjának „Vissza a cigányútról” című fejezetéből: „A szociális segélyek helyett munkát, adott esetben közmunkát kell adni mindenkinek, aki képes a munkavégzésre.”

4.3. A Jobbik hatása az LMP politikájára

A Lehet Más a Politika két területen komoly hasonlóságokat mutat a Jobbikkal: az anti-establishment attitűdben és a korrupcióellenes küzdelemben. Az LMP a Jobbikhoz hasonlóan támadja a rendszerváltás óta eltelt 22 év politikai elitjét jobb- és baloldali törésvonaltól függetlenül. A Lehet Más a Politika egyik fő üzenete a korrupció felszámolása, politikai aktivizmusuk egyre inkább e tematika mentén épül. Mindez nemcsak az LMP parlamenti tevékenységére igaz, de kihelyezett rendezvényeire, sajtótájékoztatóira is.⁴⁷ A Medián közvélemény-kutató egy elemzése szerint a Jobbik és az LMP ráadásul versengenek a korrupcióellenes, politikából kiábrándult szavazókért. A kutatás szerint az „LMP előretörése részben a Jobbik rovására történt. Mindkét párt népszerű a fiatalok között, az anti-establishment attitűd és a korrupciós botrányokon való felháborodás pedig valószínűleg sok protest-szavazót az LMP-hez és nem a Jobbikhoz közelített.”⁴⁸

Az MSZP-vel szemben az LMP nem tartja „karanténban” a Jobbikot, álláspontjuk szerint a lakosság 16 százaléka által támogatott párttal ezt nem lehet megtenni. A Jobbikkal szembeni nyitottabb attitűdöt jól mutatja, hogy szélsőjobboldali párttal közös „technikai koalícióra” tett javaslatot Karácsony Gergely, az LMP frakcióvezető-helyettese 2011 júliusában. Eszerint az ellenzéki pártoknak – a baloldali MSZP és LMP-nek, illetve a szélsőjobboldali Jobbiknak – össze kellene fogniuk a 2014-es országgyűlési választásokon, hogy a kétharmados parlamenti többséget megszerezve módosítani tudják a Fidesz alkotmányát és a választási rendszerről szóló törvényt, majd a parlamentet feloszlata új választást kellene kiírniuk. Az LMP ötletét mind az MSZP, mind a Jobbik elvetette elvi okokra hivatkozva. Az ugyanis nemcsak az ellenzéki pártok „ideiglenes” ideológiai önfeladásához vezetett volna, de kampánytechnikailag⁴⁹ is igen nehezen volna kivitelezhető. A technikai koalíció javaslatát azonban nem a Jobbik és az LMP közeledéseként érdemes értelmezni, hanem az LMP Fidesz-ellenes deklarációjaként, amely arra volt hivatott felhívni a figyelmet, hogy a zöld párt szerint a kormánytöbbség átlépte a demokratikus játékszabályokat.

⁴⁷ <http://lehetmas.hu/sajtokozlomenyek/30448/az-lmp-korrupcios-tabloval-jarja-a-varosokat/>

⁴⁸ <http://www.median.hu/printcikk.ivy?artid=7c017750-53b9-4a03-87c6-a771ee519bb8>

⁴⁹ http://belfold.ma.hu/tart/cikk/a/0/105006/1/belfold/Ciki_a_techikai_koalicio_csupan_csak_techikailag_lehete_tlen

5. A szélsőjobboldal a médiában

Sem Európában, sem Magyarországon nem alakult ki közmegegyezés az elmúlt évtizedekben arról, hogyan kellene a médianak kezelnie a szélsőséges politikai alakulatokat.⁵⁰ Bár az az általános kép alakult ki az elemzők körében, hogy a Jobbik médiareprezentációja igen gyenge a párt támogatottságához képest, mint látni fogjuk, ez az állítás elsősorban a mainstream médiában (televíziók, rádiók, nyomtatott sajtó) igaz. Azonban egyrészt a Jobbik sikeresen teremtette meg saját alternatív médiáját,⁵¹ másrészt a sajtó nemcsak azzal tud kedvezni egy pártnak, ha a párttól „kijövő” hírekről és kezdeményezésekről tudósít, hanem azzal is, ha rendkívül sokat foglalkozik a párt legfontosabb témáival. Természetesen ez kétirányú folyamat: egy párt akkor kommunikál sikeresen, ha azokban az ügyekben képvisel megkülönböztethető és a kompetencia látszatát keltő álláspontot, amelyek az emberek többségét foglalkoztatják.

Tanulmányunk e fejezetében feltérképezzük a média és a szélsőjobb viszonyát. Megvizsgáljuk, hogyan kezelte a média tradicionálisan az extrémizmust Magyarországon, és azt is, mi változott meg 2007 körül, a Jobbik megerősödésének idején. Választ adunk arra a kérdésre, hogy milyen a szélsőjobb média-reprezentációja, és hogyan épített ki a párt egy alternatív médiavilágot, amellyel hatékonyan tudta megszólítani követőit. Végül pedig megpróbálunk választ adni arra a kérdésre, milyen szerepet játszott a magyar média abban, hogy a Jobbik a harmadik legerősebb párt lett Magyarországon.

5.1. Hogyan kezeli a média a szélsőjobboldalt Magyarországon?

Barta Judit „A szélsőjobboldali tematika kezelése Magyarországon” című tanulmányában⁵² alapvetően háromféle tendenciát különböztet meg azzal kapcsolatban, ahogyan a média a szélsőjobboldali politika szereplőit és üzenetét kezelte és kezeli mindmáig. A *túldramatizálás* jelensége alapvetően hasonló ahhoz, ahogyan a baloldali és liberális pártok hazánkban a szélsőségesek megjelenését kezelni szokták:⁵³ a problémát eltúlozva, általánosságban reagálva, figyelmen kívül hagyva az egyébként akár releváns problémafelvetést, amelyre a szélsőjobb populista, demagóg és legtöbb esetben kifejezetten káros javaslatokat fogalmaz meg. Ez a stratégia azért problémás, mert meghagyja a szélsőjobbnak – esetünkben a Jobbiknak – hogy bizonyos kérdésekben⁵⁴ egyedül kompetens pártként tűnjön fel a választók szemében. Ennek

⁵⁰ <http://nms.sagepub.com/content/8/4/573.abstract>

⁵¹ Karácsony-Róna (2010) vagy http://www.politicalcapital.hu/letoltes/20091028_PC_Latelet_2009.pdf

⁵² http://www.mediakutato.hu/cikk/2008_04_tel/05_szelsojobb_a_magyar_sajtoban

⁵³ http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemezések/Policy%20Solutions_B%C5%B1nbakk%C3%A9p%C3%A9z%C3%A9s_%C3%A9s_antirasszizmus.pdf

⁵⁴ Elsősorban a cigányság körül kialakult vitára.

eklatáns példája a 2004-es Bácsfi Diana ügy, amelyben egy magányos szélsőséges akkora média-visszhangot kapott, mintha komoly társadalmi támogatottságú csoporttal állt volna szembe a magyar társadalom.⁵⁵

A *bagatellizálás* lényegében a szélsőjobboldal szalonképessé tételét jelenti, és nemcsak a médiára, hanem rivális pártokra is jellemző. A bagatellizálással egy veszélyes jelenséget ken el a média, azt jelentéktelennek, ártalmatlannak mutatva. Jelenleg a köztelevízió kezeli így a Jobbikot, nem megkülönböztetve azt más – nem szélsőséges – ellenzéki pártoktól.

A harmadik probléma a mainstream média a szélsőséges ideológiák kapcsolatban a *támogatás*. Ez főként a jobboldali, a Fideszhez közel álló írott és elektronikus sajtót jellemzi. A példákat igen hosszan lehetne sorolni: ide tartoznak Bayer Zsolt cigányellenes megnyilvánulásai,⁵⁶ Szaniszló Ferenc szereplései az Echo TV-n (amelyet a Jobbik nem hivatalos online felülete, a kuruc.info rendszeresen idéz)⁵⁷ vagy a Demokrata és a Magyar Hírlap számos publicisztikája.

5.2. Hogyan jelenik meg a szélsőjobboldal a mainstream médiában?

Televízió

A Jobbik a legnagyobb nézettségű kereskedelmi televíziókban szinte alig kap szerepet. A Policy Solutions médiaelemzése⁵⁸ szerint előfordul olyan hét, amikor egyáltalán nem szerepel a párt az RTL Klub és a TV2 esti híradóiban. Mindez azért bír különös jelentőséggel, mert a nézettségi adatok szerint⁵⁹ előbbi rendszeresen 1 millió 300 ezren, utóbbit pedig 1 millió 200 ezren követik figyelemmel napról-napra. Ugyanez a kutatás kiemeli, hogy a Jobbik a legtöbbet az ATV képernyőjén jutott szerephez, a 8%-os megjelenési arány ugyanakkor még mindig csak fele a párt 2010-es választásokon elért támogatottsági arányának. A megszólalások tekintetében még nehezebb helyzetben van a Jobbik: a Policy Solutions által vizsgált időszakban kizárólag a Hír TV és a Duna TV képernyőjén tudtak megjelenni a szélsőjobboldali párt politikusai.

⁵⁵ <http://index.hu/belfold/bdpsz0917/>

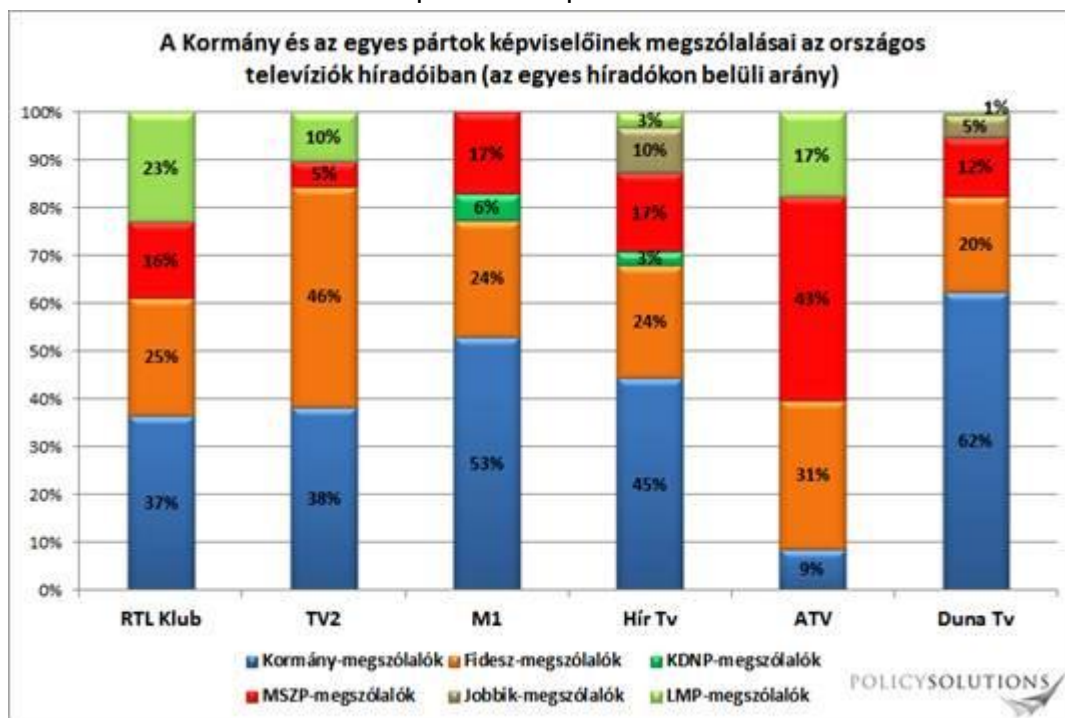
⁵⁶ Pl. <http://mn.mno.hu/portal/379046>

⁵⁷ <http://kuruc.info/r/35/74249/>

⁵⁸ http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Policy_Solutions_Media_kiegyensulyozottsag.pdf

⁵⁹ Forrás: AGB Nielsen Media Research, <http://www.brandtrend.hu/index.php?func=search&tip=nezettseg>

3. ábra: Politikai pártok szereplése a televíziók híradóiban

Egy másik kutatás⁶⁰ is igazolja a Jobbik elszigeteltségét a televíziók hírműsoraiban. Egy húsz hetet magában foglaló vizsgálat szerint a szélsőjobb oldali párt nagyjából az LMP-hez hasonló mennyiségben tud megjelenni a médiában. Az RTL Klub képernyőjén a politikai jellegű hírek 4, a TV2-nél pedig csupán 1 százalékában van szó a Jobbikról. A közszolgálati M1 átlagosan 570 ezer embert elérő esti híradójában⁶¹ azonban ez az arány már 11%-os a Republikon Intézet felmérése szerint. A Jobbik e felmérés szerint is alulreprezentált a támogatottságához képest a politikusi megszólalások tekintetében, e kategóriában még az LMP is rendre megelőzi a szélsőjobb oldali pártot. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy a 2010-es kormányváltás óta nemcsak a Jobbik számára nehézség a médiába való bekerülés, hanem az egész ellenzék számára.

Rádió

A Kossuth Rádió Déli Krónikája az ország legnépszerűbb rádiós hírműsora, amelyet hétköznaponként átlagosan 769 ezren követnek figyelemmel.⁶² A Policy Solutions kutatásából⁶³ kiderül, hogy a műsorban a Fidesz közel háromnegyedes szereplési aránnyal jelenik meg, így a közszolgálati rádióra is igaz, ami a televíziókra: az ellenzéki pártok számára igen nehézé vált a mainstream médiában való megjelenés. A Jobbikról például csak kivételes esetekben, az esetek 6%-ában szólnak a hírek, míg az LMP-t szinte teljesen (1%) mellőzi a

⁶⁰ http://www.republikon.hu/upload/5000244/Media_2011-37-40.pdf

⁶¹ <http://www.mtvzrt.hu/?id=200917>

⁶² Forrás: <http://os.mti.hu/hirek/69766/mtva-kozlemeny-a-kozmedia-uj-rendszereben-hallgatottsagi-csucsok-a-magyar-radioban>

⁶³ http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemezsek/PS%20m%C3%A9diaelemz%C3%A9s_MRI_D%C3%A9li%20Kr%C3%B3nika.pdf

Déli Krónika. Az elemzés szerint a Jobbikról nagyjából hasonló arányban jelentek meg pozitív és negatív hangvételű hírek a Kossuth rádió leghallgatottabb műsorában. Még nehezebben kerül be a kereskedelmi rádiók politikával kapcsolatos műsoraiba a szélsőjobboldali párt. Szintén a Policy Solutions kutatása szerint⁶⁴ volt olyan hét, hogy a Jobbik egyetlen másodpercnyi műsoridőt kapott Class FM és a Neo FM híradóiban. E két rádió szintén százazres hallgatottsággal bír, így fontos szerepet tölt be⁶⁵ főként a fiatalabb korosztály véleményformálásában.

Nyomtatott sajtó és internet

A nyomtatott sajtót vizsgálva nincsen olyan felmérés, amely igazolná a Jobbik alul- vagy felülreprezentáltságát, az írott sajtónak ráadásul nincs is kiegyensúlyozottsági kötelessége,⁶⁶ szemben (elméletben) a közmédiával. A felmérések hiányában is tényként kezelhetjük azonban, hogy a Jobbik irányában pozitívan elfogult lapok nem tartoznak a legolvasottabb sajtótermékek közé. A Jobbik ezért rákényszerült arra, hogy egy saját alternatív médiavilágot teremtsen.⁶⁷ Ez egyébként később a Jobbik sikerének egyik titka lett: az online felületek aktív és a párt szempontjából sikeres használata alapozta meg ugyanis a Jobbik ismertségét és népszerűségét a fiatal generáció körében.

5.3. A szélsőjobb alternatív médiája

A Jobbiknak a mainstream médiába való bekerülés nehézségei miatt kellett létrehoznia saját alternatív médiáját, amelyhez az internet nyújtott megfelelő felületet. 2006-tól 2010-ig a Jobbik olyan „online hálózatot” hozott létre, amelyben az összekapcsolódó hírportálok mellett a technika fejlődésével egyre komolyabb szerepet játszott a közösségi média is – ennek a gyors felismerésnek köszönhető, hogy a Jobbik a különböző social media felületeken a nála nagyobb szervezettel és támogatottsággal rendelkező pártoknál is hatékonyabban, több embert megszólítva kommunikál.

A Jobbik online kommunikációjának hídfőállása a napi 65 ezres látogatottsággal rendelkező⁶⁸ kuruc.info portál, amely a párt hivatalos üzeneteinél jóval szélsőségesebb, kevésbé burkoltan neonáci ideológiát hirdet. A kuruc mellett jelentős médium a 20 ezres látogatottságú barikad.hu és a 12 ezres hunhir.hu oldal is. Emellett azonban több portál (a teljesség igénye nélkül: nemzetihirhalo.hu, nemzetiegyetek.hu, szebbjovo.hu, mariaorszaga.hu,

⁶⁴http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Policy%20Solutions_Kereskedelmi%20r%C3%A1di%C3%B3k.pdf

⁶⁵ http://www.kreativ.hu/kutatas/cikk/a_class_fm_es_az_mrl_kossuth_a_leghallgatottabb_radio

⁶⁶ <http://www.jogiforum.hu/hirek/25827>

⁶⁷ Bíró Nagy-Róna (2010.)

⁶⁸ Forrás: Medién Webaudit

szentkoronaradio.hu)⁶⁹ üzemel, amely hasonlóan a Kuruchoz, főként a jobb üzeneteit továbbítja az olvasóknak.

A fentiekén túl a Jobbik a nyomtatott sajtó piacán is megjelent, elindítva saját, Barikád című hetilapját, amely 10 ezer példányban jelenik meg minden csütörtökön.⁷⁰ Hazai Pálya elnevezéssel politikai tematikájú bulvárlapot is indított a szélsőjobboldali párt, amelyet saját bevallásuk szerint kétmillió példányban terjesztenek ingyenesen országszerte.

A Jobbik nem csak az online hírportálok között és saját nyomtatott sajtójával, hanem a közösségi médiában is hódít. A szélsőjobboldali párt hivatalos kampányvideóit 4 millióan látták a 2010-es országgyűlési választási kampány időszakában, szemben a választáson kétharmados többséget szerző Fidesz videóinak csupán 157 ezres nézettségével.⁷¹ A Google Trends adatai pedig azt jelzik, hogy ugyanebben az időszakban messze a Jobbik iránt volt legnagyobb érdeklődés a legnagyobb internetes keresőportálon.⁷² A kampánykezdet hónapjában (2010. február) például többen kerestek a Jobbikkal kapcsolatos hírekre, mint a Fideszre, az MSZP-re és az LMP-re együttvéve. A Facebookon pedig a pártnak több követője van, mint a Fidesznek, több mint kétszer többen „rajongói” a Jobbiknak, mint az LMP-nek, a közösségi média használatában még „újoncnak” számító MSZP-hez képest pedig négyszeres ez az arány.

Az internet előnye a Jobbik szempontjából, hogy mindenféle előzetes szűrő vagy akadály nélkül terjednek rajta a hírek, így sokkal könnyebbé válik a politikai propaganda terjesztése. Ezt a Jobbik 2009-es internetes kampányról⁷³ szóló, belső használatra készített anyagában ki is mondja: *„Kérjük továbbá, hogy hírleveleinket küldje tovább e-mailen ismerőseinek. Ezt sem érdemes túlzásba vinni, mert a vége az lesz, hogy olvasás nélkül törlik a leveleinket. Ezen kívül érdemes például az interneten futó cigánybűnözéssel kapcsolatos humoros vagy éppen elrettentő híreket ismerőseinknek is elküldeni, hiszen közvetve ugyan, de a mi kommunikációnkhoz teremtjük meg a befogadó közeget. (Ha minden héten kapnak valamilyen cigánybűnözésről szóló hírt, akkor egyre komolyabbnak látják a problémát, és ez saját tapasztalataikkal kiegészítve fontos annak a pártnak, amely a politikai palettán egyedülként lép fel a cigánybűnözéssel szemben.)”*

⁶⁹ A teljes felsorolást lásd: Bíró Nagy - Róna (2010)

⁷⁰ [http://hu.wikipedia.org/wiki/Barik%C3%A1d_\(%C3%BAjs%C3%A1g\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Barik%C3%A1d_(%C3%BAjs%C3%A1g))

⁷¹ http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Boros%20Tam%C3%A1s_A%20lehengerl%C5%91t%C5%91l%20a%20%C3%A1thatatlanig.pdf

⁷² Uo.

⁷³ Jobbik. Az internetes kampányról (2009)